

KAIMO ŽMOGAUS PAVEIKSLAS M. KATILIŠKIO ROMANO „UŽUOVĖJA“ NOVELĖJE „POLAIDIS“

Turėjau puikią progą susipažinti su rašytoju Mariumi Katiliškiu, jo gyvenimu bei novelių knyga „Užuovėja“. Perskaičiusi novelę „Polaidis“, pasirinkau temą „Žmogaus paveikslas“, nes man didelį įspūdį paliko čia aprašomas senukas Juozapas Dryža, kuris ikūnija tikrą lietuvį, mylintį ne tik save, savo artimą, bet ir vietą, kurioje gimė.

Sužinojau, kad Marius Katiliškis (Albinas Marius Vaitkus) gimė 1915 m. rugsėjo 15 d., Gruzdžiuose, Šiaulių r. Vaikystę praleido Katiliškių kaime, buvo devintas vaikas iš vienuolikos vaikų. 1941 m. pradžioje įsidarbino bibliotekininku Pasvalio bibliotekoje, spalio 1 d. paskirtas vedėju. 1942 m. Pasvalyje Vaitkus vedė mokytoją Elžę Avižonytę. 1949 m. atvyko į JAV, vedė Zinaidą Nagytę (poetę Liūnę Sutemą). Gyveno Čikagos priemiestyje Lemonte savo paties pasistatytame name. Palaidotas Čikagos lietuvių tautinėse kapinėse. Gruzdžiuose rašytojo vardu pavadinta gatvė, atidengta memorialinė lenta (1994 m.), tais pačiais metais Pasvalio viešajai bibliotekai suteiktas Mariaus Katiliškio vardas.

Emigracijoje (1952 m.) parašė knygą „Užuovėja“, kurią sudaro dvylika novelių. Nuo pat vaikystės Marius Katiliškis mėgo gamtą. Turbūt todėl jo novelėje „Polaidis“ senolis Dryža vaizduojamas kaip žmogus, neatskiriamas nuo gamtos. „Polaidyje“ pasakojama apie Juozapą Dryžą, jo gyvenimą, šeimą, ūkį, buitį, jausmus, tradicijas ir papročius.

Juozapas Dryža visą savo gyvenimą praleido Gružiškėse. Jis senas: „Septynių dešimtų ir šešerių metų amžiaus“, pavargęs, daug dirbęs žmogus, su pypke dantyse. Dryža tikras kaimo žmogus: darbštus, mylintis gamtą, jautrus, tikintis...

Dryža labai darbštus, nes dirba daug ir sunkiai, kiekvieną dieną. Jis – šeimos galva, privalantis prižiūrėti, kad kiekvienas darbas būtų atliktas. Sunkūs ūkio darbai nuvargina žmogų: „Nusivarai žmogus per dieną paskui akėčias“. Kai visi darbai atlikti, „gulėti gera ir ilsėtis, ir ilsėtis nejudant.“ Nors Dryža jaučia nuovargį, jis stengiasi būti stiprus, naudingas. Jis tvarkingas,

mokantis tvarkos savo šeima: „mergės, kad rytoj būtų ne tik seklyčia, bet ir kamaros priemenė su ražu ištrinta.“ Prieš svarbiausią pavasario šventę – Velykas – visa sodyba turi būti švari. Ne tik namai, bet ir kiemas. Kasmēt Juozapas atsakingai ruošdavosi šiai šventei. Senolis rūpestingai rūpinosi alaus gamyba: „Patsai prižiūrėjo, kad nesuplėktų daiginant.“ Pats „džiovinimui įtaisė vietą ant pirties grėdų“, perleido per gernas ir atliko visus alaus gamybai reikalingus darbus. Kai alus buvo padarytas, pasakė piemeniui, kad nuneštų „artimiausiems kaimynams“. Nors Dryža teigė, kad „gerą alų tik tinginys padaro“, jis alų ruošdavo rūpestingai, labai atsakingai, nes viską atlikdavo kruopščiai, nuosekliai, su didele pagarba ir meile, kantriai laukdamas rezultato.

Jo ir gamtos ryšys buvo labai stiprus. Po kasdieninių darbų Juozapas apeidavo kiekvieną sodžiaus kampelį apžiūrėdamas, kad viskas būtų gerai. Senoliui būdavo „otru atsisėsti ant šviežios vagos.“ Žemė garuodama kvėpėdavo, kiekvienas medelis buvo pažįstamas... Vėjas „kuteno veidą ūsais ir švilavo plaukų kuokštelį paausy.“ Juozapas Dryža gėrėjosi gamtos grožiu: „kokia tu didelė ir brangi!“, džiaugėsi ja, „pakilusia iš sniego patalo“. Juozapas mylėjo ne tik gamtą, bet ir gimtąją žemę: „Nėra gražesnės vietos aplinkui“. Jo gimtinė upių santakoje, prie kalnelio. Dryža dažnai apeidavo, apčiupinėdavo savo gimtąją žemę. Tik čia jam gera, ramu, jauku, nes kitur „kaulus suėstų svetima rūdis ir slėgtų krūtinę molio luitas.“ Žmogus, mylintis savo tėviškę, nenori būti palaidotas kitur, tik „kapeliuose, po vikšnom...“ Jis teigia, kad žemė, kaip ir žmogus, turi pailsėti: „atsigulti kantriam miegui.“ Tačiau žemė nepailsi, nes „išeinančius turi pavaduoti jaunieji.“ Senolis labai tikintis žmogus. Jam artima ne tik gamta, bet ir Dievas. Tikėjimas padeda įveikti visus kasdienes darbus, sunkumus ir problemas. Dryža dėkoja Dievui, kad Gavėnios metu yra skanaus maisto. Vieną naktį Juozapas susapnuoja savo laidotuves, deja, šis sapnas išsipildo. Visas senolio gyvenimas neprabėgo veltui. Jis atliko daug reikšmingų darbų, buvo doras žmogus.

M. Katiliškis Dryžos charakterį vaizduoja kaip tikro seno lietuviio, kuriam svarbiausia – šeima, tradicijos, gamta ir Dievas. Mano nuomone, šis herojus turėtų būti pavyzdys kiekvienam jaunam žmogui, nes jis įkūnija visas gerąsias žmogaus savybes.

PRIEDAS

Kiekvieną dieną Juozapas Dryža apeidavo savo sodybą, savo gimtą ir mylimą žemę...

